Бары дойдулар пролетарийдара, холбоҕун!

САҺА ОЛОХ

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

ССКП ЧУРАПЧЫТААҒЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҒЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 64 (6981). | 1990 сыл. Ыам ыйын 26 күнэ. СУБУОТА | Сыманата 3 харчы

Далааһын кэҥиир

Бөҕөһөөҥи турутунан оройуон үрдүнэн туорахтаах культуралары ыһыы 859 гектарга, суөҕу аһылыгар анаан күөх ыһыы 798 гектарга ыытылынна.

Үлэ ханна даҕаны улам далааһыннанан иһэр. Ол курдук, бу курдаг күннэри быалдьаһа ордук тэтимнээхтик Субуруускай аатыгар совхоз механизаторлара үлэлиилэр. Манна бурдук сиэмэтэ 300 гектарга, сиидэсэ анаан күөх ыһыы 137 гектарга ыытылынна.

Быйыл ыытыллыахтаах ыарданар сиргэ хадьымалы үрдүнэн сиик саппарыыта ирдэнэр. Звеноолар барыы оно иитиллиэхтэр.

Хатылы хортуоппуйу үүнитэччилэрэ сиэмэни хайыы-үйэ 20 гектарга түһэрдилэр. Оттон Хоптоҕоттон Н. Н. Новгородов звенота олордуулуу бүүкүнүттэн саҕалыаҕа, «Мындаҕаайы» совхоз ааруоттуттара хорутуулуу[illegible]рэ күнтэн саҕалаа[illegible]. Онон хаһыыста олордуутун бу күннэргэ кэтэһэбит.

Е. КОРЯКИНА.

Карл Маркс аатынан совхоз Үрэх-Күөрэтээҥи бригээдэтигэр Василий Алексеевич Неустроев хаһыс да сылын ыччат суөҕүнү иитиигэ таһаарыылаахтык үлэлиир. Кини аҥаардас сыл саамы төрөөбүттэн 50 нькрэйн көрөн-харайан биирэ да эҥчирэннэккэ сыл таһааран күөхтэ үктэннэрдэ. Бороосчулар орто абиллиилэрэ 190 кг тэҥнэста.

Кэргэнэ Мария Николаевна — осеменатор, улахан ыыстара Антонина ыанныыскыттыыр. Үрэх-Күөрэ бригээдэтигэр Неустроевтар — эт, үүт оготоолуур тахсыыларыгар төлүү үлэлиттэр.

Снимокка: В. А. Неустроев.

Т. Кардашевскай фотота.

11 №-дээх партийнай уокурукка хаттаан куоластааһын түмүгэ

Ыам ыйын 23 күнүгэр 11 №-дээх партийнай уокурукка ССКП XXVIII съезһын делегатын быыбарыгар хаттаан куоластааһын ыытылынна. Уокурук үрдүнэн 3482 коммунист баарыттан 3383-нэ куоластааһыҥҥа кыттынна. Ол түмүгэ маннык буолла: **Геннадий Михайлович Сысолятин иһин 1744 коммунист (51,5 бырыһыаннара), Егор Михайлович Ларионов иһин 1529 коммунист (45,2 бырыһыаннара) куоластаата.** Итиҥ иһигэр ороҕуоннарынан кандидаттар иһин куолаһы биэрии бырыһыана маннык (бастакы колонкаҕа — Алексеевскай, иккискэ — Амма, үһүскэ — Горнай, төрдүскэ — Нам, бэһискэ — Чурапчы):

Г. М. Сысолятин	66,9	58,9	34,3	3,0	96,8
Е. М. Ларионов	20,0	38,7	64,6	97,0	2,5

Быыбар түмүгүнэн ордук элбэх куолаһы ылбыт кандидат — ССКП Чурапчытаабы райкомун бастакы секретара Геннадий Михайлович Сысолятин — ССКП XXVIII съезһигэр делегатынан талылынна.

Уокуруктаабы быыбар комиссията.

БЫСТАХ БЫҺААРЫЫЛАР АСТЫННАРБАТТАР

Хайахсыт отделениета иккі коллективынан арендаҕа киирдэ. Ол иннинэ сылгыыттар иннэрэн туораллар. Ааспыт өртүгэр отделение үүт ыаһыыгар олус мөлтөх үлэлээбэтэх. Үүккэ кыһанар ыаныыксыт тарбахха баттанара. Билигин даҕаны үүт ыаһыыгар отделение тиҥэхха иһэр.

Отделениеҕа управляющай саҥа кийин. Кини уонна арендатордар да кемеҥе, сүбэҕэ-амаҕа ыаҕыйаллара биллэр. Оттон кулун тутар 31 күнүгэр буолбут отчуоттуур партийнай мунньахха коммунистар производствоҕа сабыдыаллара мөлтөөбүтүн туһунан ахтыллан турар. Үлэҕэ быһаччы кыттар коммунистартан ураты, сорох коммунистар эмуньахха ааватардыыры тохтотон производствоҕа быһаччы көмөлөөхтээхтэр.

Аны отделение арендаҕа киирбитинэн оттуур сирдэрин үс гына үллэстэр түбэлтэлэригэр моой отчуттарга балаһыанньа ыарыах курдук. Арендатордар сирбитин биэрбэппит диэн тыллаахтар. Ол эмиэ да соҕо дылы. Онон билигин, эрдэттэн сирдэрин быһаарсаллара наада буолсу. Сорох моой отчуттар сирдэрэ — массыына өхсор ходуһалара. Урукку өртүгэр хайдах ылсыһан-бэрсиһэн кэлбиттэрэ буолла. Холобур, кыра да буоллар, Хадаарта, Чакырга эмиэ ходуһа сирдэрэ бэриллибиттэрэ, олору Хайахсыт отделениетын салалтата тоттоору ылан, быйылгыттан моой отчуттарга да анаатаҕына тоҕо табыллыбат буолуой?! Билигин арендатордар техникаларын, үлэһит ыстоолэрин үллэстэн сыыйа байаалэрин байаларэ дьаһанныта киирэн эрэллэр. Онуоха совхоз да ортүттэн чаастатык сылдьан, бу эйдомот боппуруоспарга сүбэ-ама биэроллэрэ наада.

Н. ДЬЯЧКОВСКАЙ.

Народнай депутаттар ороҕуоннааҕы Советтарын иккис сессията

Дьон олоҕун үйгутун тупсарыы — райсовет исполкомун сүрүн соруга

Райсовет исполкомун председателэ депутат Е. А. БОРИСОВ дакылаатыттан

Народнай депутаттар ороҕуоннааҕы Советтарын исполкома, баар ыыахтары, материальай-финансовай ресурсалары учуоттаан туран, кэлэр 5 сылга ороҕуоҥна ыытыллыахтаах сүрүн үлэлэр хайысхаларын бэлиэтээтэ. Оны дьүүллэҥнэҥ депутаттары маннык түгэнэргэ болҕомтону уураллыгар баҕарабын.

Бастакытынан, үлэбит бүүс-бүтүннүүтэ ороҕуон олохтоохторун ааҕыйыыларыгар, ыйаалаларыгар бас бэриннэриллиэхтээх. Иккиҥинэн, XIII пятилеткаҕа ороҕуон экономикатыгар социальнай хайысха бэриллиэхтээх. Үсүһүнэн, салайар административнай - хамаандалыыр стиль экономическай, правовой ньымаларынан солбуллуохтаах. Төрдүһүнэн, урукку ойоҕосаныыра иҥэн хаалбыт халыып буолбут толкуйдан аккаастаныахха. Плюрализмы, бас билии араас формаларын киэҥник сайыннарыахха, онуоха экономическай демократия принциптэригэр тирэҕирдиэхтээх.

Кэлэр пятилеткаҕа производственнай сыыһыанньалары төрдүттэн уларытыы, хаһаайыннаабын араас формаларын сайыннарыы уонна олор тэҥ бырааптаныыларын ситиһии, республика хаһаайыстыбаннай ахсааныгар, бэйэни үбүлэннигэ киирдиргэр ороҕуон чопчу миэстэтин булуннуутун ситиһии биһиэхэ эрдэ сылдьыбыт.

Итиҥ ороҕуонтан билигин үлэлиир салайыы тутулун уларытары эрдэбит. Кини функцията, үп-харчы, былаанньаһыы, сыана политиката, банк үлэтин курдук көрүүнэр билигин экономическай усулуобуйаҕа сөп түбэйэрдик уларыта тутуллуохтаахтар. Министерстволар, ведомстволар интэриэстэрин ороҕуон интэриэһиттэн үөһэ тутуу ойдөбүлүттэн төлөрүйүохха. Итиҥ сайдыыны харгыстыырын аанан, ороҕуон олохтоохторугар олохтоох салалтаҕа эрэммэт, итэҕэйбэт буолуулуу үөскэтэр.

Итиннэ сибээстэн туох этиэхтээх сөбүй?

Исполком отделларын, сууруспаларын уонна ороҕуон государственнай, кооперативнай тэриллэрин структураларын XIII пятилеткаҕа үлэлиир схемалара кэлэр икки сылга быһаарыллара наада. Быстахтык миллаахха, экономическай проблемалары, бэйэни бэйэ салайыныытыгар киириини быһаарар билигин баар тус-туһунан сыалаах-соруктаах райсовет исполкомун үпкэ отдела уонна былаанныыр комиссия, атын да экономическай - финансовай сууруспалар кылгас кэм иҥэтэр киниэнэллэрин ситиһиини ис волком наадалаатынан аарар.

Социальнай - экономическай сайдыыны миэстэҕэ быһаарыыга ороҕуон 2000 сыллаахха диэри кэмнэ социальнай-экономическай сайдыытын программата торут буолуохтаах. Ол эрдэтэ кэм кордобулуттан сөп түбэһиннэрэн программа сорох түгэннэриттэн уларытылары киллэрии эрдэиллэр. Олор сиргэ, арендаҕа, бэйэни бэйэ салайыныытыгар сыыһаннаахтар.

Ааспыт сылларга ороҕуон экономикатын сүрүн салаатыгар — тыа хаһаайыстыбатыгар биллэр-көстөр хамсаһын тэһаарыллыбата. Сүрүн бородуукталары оҥоруу кэмэлэ биир таһымнаах тэпсэннинэр: үүтү атыылаһын 1985 сылы ыытта тэҥнэтэххэ, аспыт сылдьаахха 1,5 бырыһыанынан эрэ үрдэтиллиэ, оттон эти, оҕуруот аҥыы, түүлэҕи атыылаһын биллэрдик аччатылынна. Совхозтар финансовай туруктара үлэни-хамнаһы бириэмэ көрдөбүлүгэр сөп түбэһэр курдук тэрийиллэригэр, тыа сирин дьонун олохторун-дьаһахтарын үчүгэй ортүгэр уларыта туталларыгар кыаҕы үөскэтиэт. Ороҕуон 6 совхоза аспыт сылдьаахха государстволтан 14 мил. солк. дотация ылбыттара, сылы 8,6 мил. солк. барыстаах түмүктэбиттэрэ. Итиннэ 2,5 мил. солк. ер сылдьаах иэстэрэ толоҥнуннэ уонна уоҕаллы органнарга биэрдилэр. Бэйэлэрин бас билиилэриттэр онон баара-суоҕа 8,1 мил. солк. хаалла. Биллэрин курдук, тыа хаһаайыстыбатын салгыы сайыннарыы боппуруоха элбэхтик ыытылынна. Үтүө дьаһаллар, уурахтар, программалар ылыллыбыттар. Онон эсэ туох эрэ саҥаны тобулуу уустук курдук эрээри, баар балаһыанньа ис кыахтарбытын эсэ тогул уоруттан туһанарбытын, үлэ саҥа формаларын тобуларбытын мэдьүйэр.

Проблемалар үөскэппит сүрүн бириҥнэлэрэ ханныктарый?

Бастакытынан, нэһилиэннэҕэ, биһиги салайааччыларбытыгар административнай система психологията иҥмитэ күүстээх. Оттон ол боппуруоһу быһаарыыга улаханнык мэһэйдиир. Тыа хаһаайыстыбатын бороҕуукталарын аҥардас государственнай сектор суотугар эбэтин эрэйиллэр түмүктэри биэрбэтэ, оттон эрэлбитин уурбут кэтэх ҥоҥна комэ хаһаайыстыбаларбытын сайыннарыыта хамсаһын кыайан таһаарыллыбата.

Иккиҥинэн, салайыы экономическай ньымаларын олохтоохуннуга быстаарыы таһаарылынна. Ол сүрүн бириҥнэтиэн салайар - тэрийэр - надрдарбыт бэлэмнэрэ суоҕа буолар. Хаһаайыннаабын саҥа формаларын баһылаабыҥыта көтүмэх сыыһын баһыйар, түмүктэр түпсүбэттэр.

Үсүһүнэн, сири подьүүстээхтик туһаныыны олохтообутбут. Сир аҥардас совхозтар бас билиилэриттэр бэриллибэтэ хас биирдии гектар биэрэр дьоҕурун үрдэтиини хаачыйбата. Ону быһаарар тыын суолталаах боппуруоска олохтоох Советтар ханнык да быһаарар оруоллара суоҕа кийилэр тэрийэр-салайар үлэлэриттэр атахтааһыны оҥорор.

Төрдүһүнэн, совхозтар салаа баачыларыттан кэтэх хаһаайыстыбаны сайыннарыы иҥэ эпиэтиннэс туруоруллубатаҕа, интэриэс үөскэтиллибэтэҕэ улахан итэҕэйиэн аҕыйыыан сөп.

Бэсиҥинэн, аныгы көрдөбүллэргэ сөп түбэһиннэрдэҕэ аатыран, үлэни-хамнаһы хаачыстыбаннай фактордарга ордук туһаайа сатаабын, бары куоталаһыылар балаһыанньалара онно тирэҕираллэрэ производство үүнүүтүн хаачыйбатылар, тотторуттүн, суоһу ахсаанын аччатыыта тиэрэ.

Алтыһынан, 7 тыһ. карнэгэ киһи нэһилиэннэлээх ороҕуон киинэ тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыыта кыттыытын харгыстыыр проблемалар күн бүгүнэ диэри быһаарыллыбатылар.

Сэттиҥинэн, хаһаайыннаабын урукку системата дьоҥу, ордук ыччаты, суоһу үлэтиттэн тэйиппитэ. Ону чолугэр түһэрии, киниилэр психологияларын тыа хаһаайыстыбатыгар дьарыктаныыта уларыта тутуу кыаллаҕа улахан мэһэйдэри үөскэтэрин барыта да хоро-билэ сылдьыбыт.

Итиҥ этиллибит түгэннэр тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыы-

(Бүтүүтүн 2-с стр. көр).

ТАБ. Е. А. БОРИСОВ ДАКЫЛААТЫН БҮТҮҮТЭ

(Иннин 1 стр. көр).
га мунньуурдук учуоттаналлара наада. Ол эрээри аҕардас тыа хаһаайыстыбатын проблемаларынан дьарыктанан оройуон балаһыанньатын көннөрөр кыахпыт суоҕун өйдүөх тустаахпыт. Онуоха оройуоҥҥа үлэлиир бары тэрилтэлэр финансовай өртүнэн бөҕө туруктаах буолуулларын ситиһии соруга турар. Ол иһиттэн кинилэри үс бөлөххө хайытан бараан сыаналаатахха, оройуон экономикатын быһаарааччынан үһүс бөлөх, ол эбэтэр олохтоох хаһаайыстыба предприятиелара (нэһилиэнньэни хааччыйар тэрилтэлэр), типография, сбербанк, лесхоз, лесопункт, Агропромбанк уонна тыа хаһаайыстыбата буолаллар. Олохтоох хаһаайыстыба предприятиелара уонна госбюджет тэрилтэлэрэ республика бюджетыттан уонна үөһээҥи органнартан 26,8 мөл. солк. дотацияны ылан үлэлээтилэр уонна сыл түмүгүнэн 9,3 мөл. солк. барсы киллэрдилэр. Республикаҕа бас бэриннэр тэрилтэлэр ааспыт сылы 1430 тыһ. солк. барыстаах түмүктээтилэр. Көстөрүн курдук, туораттан көмөтө суох биһиги балаһыанньаттан тахсарбыт кыаллыбат.

Үөһүн сыллар усталарыгар баар үптүтүгэр сөп түбэспэттик олордубут, дохуот үүнүүтэ суоҕун үрдүнэн, государство оросхуоттары улаатыннаран испитэ. 1990 сыллаах бюджет оросхуоттара 1985 сылы кытта тэҥнээтэххэ 4641,5 тыһ. солкуобайынан улаатыннарыллыбыттара эрээри дохуот элбээбэтэ.

Ханнык чопчу дьаһалларынан ити балаһыанньаттан тахсыахха сөбүй?

Сүрүн суолунан общественнай производство кэдьүүһүн уонна кээмэйин улаатыннарыы олоҕуран государство дохуотун байытыы буолар. Экономическай кэбүүлээһини активнай оҥорууну сэргэ мунньуну уонна дохуот улаатыытын түргэтэтии ситиһиллиэхтээх, оҥорон таһаарыыта суох ночоотторун уонна сүтүктэри утары охсуһуу, ресурсалары кэмчилээһин политиката кииннээк ыытыллыахтаах. Салаата оросхуоттара утумнаахтык аччатыллан иһиэхтээхтэр, производственнай инвестициялары туруктаах оҥоһуллуохтаах.

Общественнай производство кэдьүүһүн үрдэтии финансовай-кредитнэй системалары уларыта тутуу суотугар эмиэ үксэтиллиэхтээх. 1991 сылтан кааһым полуоск системата киллэриллиэхтээх. Ити предприятиелар үлэ бүтэһиктээх түмүгүн иһин эппиэтинэстэрин уонна интэриэстэрин улаатыннарыаҕа.

Финансовай туругу чэбдигирдии кредитнэй системаны бүтүннүүтүн уларыта тутууну кытта быһа сибээстээх. Кредиттэр ресурсаларын сылга 183 мөл. солк. диэри улаатыннарыллыахтаах. Харчы эргиирин эрэ-дэхси оҥорор дьаһаллар ылыллыахтаахтар.

Ночооттоохтук уонна барыһа суох үлэлээһини суох оҥоруута утумнаах үлэ ыытыллыахтаах. Итиниэхэ хаһаайынааһын саҥа формалара быһаарар суолталаныахтара.

Олохтоох Советтар үбү чэбдигирдэр, харчы эргиирин туруктаах оҥорор уонна ону туттуу ис рыногын байытар дьаһаллары олохтуохтаахтар.

Ас-үөл программатын быһаарыыга совхозтарга арендаҕа киллэрии, кооперативтар араас көрүҥнэрин тэрийии тирэх буолуоҕа. Оройуон сүөһүтүн ахсаана 20 тыһ. төбөттөн элбээбэккэ эрэ үлэҕэ саҥалыы сыһыан, биир төбө бородуукуйаны биэриитин үрдэтии соруга турар. Кэлин икки сылга үөһээҥи тэрилтэлэргэ оройуон нэһилиэнньэтин оҥорор бородууктата кини бэйэтин бас билиитэ буолуохтааҕын туһунан күүскэ туруорустубут. Саха АССР правительствота ону өйүүр дьаһаллары ылан эрэр. Нэһилиэнньэ сыл ахсын бэйэтин наадыйыытыттан ортотунан 220 тонна эти ордорунар. Итини олохтоох сиргэ туһаннахха, улахан эбиискэ буолуо этэ. Бас билии уонна үлэ араас формаларыгар биир тэҥ экономическай усулуобуйалары олохтоон, кинилэр күрэс былдьаһыыларга доруобай буолуута ситиһиллиэхтээх. Тэрилтэлэр көмө хаһаайыстыбаларын сайыннарыыга бары өртүнэн өйөбүл оҥоһуллуохтаах. Ити дьаһаллар олоххо киллэриллэр түгэннэригэр кэлэр биэс сыллар усталарыгар көмө уонна кэтэх хаһаайыстыбалар оҥорон таһаарыыларын 1,5 төгүл үрдэтиэххэ сөп.

XII пятилетка 4 сылыгар барыта 50 мөл. 466 тыһ. солк. капитальнай угуулары туһанан былааны 8 мөл. солк. аһардыбыт. Сыллааҕы үбү туһаныы кээмэйэ пятилетка бастакы сылын кытта тэҥнээтэххэ 1,5 төгүл кэриҥэ улаатан 16 мөл. солк. тиэрдилиннэ. Ол эрээри оройуон иннигэр туруоруллубут соругу быһаарыы ыраахтан ситэтэ суох. Быстахтык ыллахха, 1 тыһыынча киһи баһыгар 12 ыал дьиэҕэ наадыйар.

XIII пятилетка былааныгар улахатар: исполком капитальнай тутуу тэтиэмин 1,5 төгүл улаатыннаран соругу туруорунар. 980 миэстэлээх 11 детсад, 1370 миэстэлээх 4 оскуола тутуллуохтара. Ол эрээри үгүс нэһилиэнньэлээх пууннарга, бөһүөлэктэргэ детсадтар, балыыһалар, оскуолалар, кулуубтар тиийбэт буолуулара хартыната өссө да хааллаҕа.

Кэнники кэмҥэ нэһилиэнньэни хааччыйыыга баар проблемалар дьону ордук долгуталлар. Суолта бэриллибэккэ, тобох принципкэ олоҕуран сайдан кэлбит эйгэ бары кыһалҕалара арылыннылар. Олортон киһини ити проблемата ордук сытыытык турар. Оройуон 23 оскуолатыттан 13-рэ анала суох дьиэҕэ үлэлииллэр, 28 детсадтан 8-һа эрэ типовой тутуулаах. Оскуола 30, детсад 40 бырыһыаннара аварийнай, туруктаах дьиэлэргэ үлэлииллэр. Үөрэтии программаларын нагрузкалара улахан, профессиональнай таһыма өссө да билиҥҥи кэм ирдэбилигэр эппиэттээбэт. 1990 сылтан саҕалаан кэлэр пятилетка устата биһиги бу эйгэҕэ балаһыанньаны көннөрөргө чопчу дьаһаллары ылыах кэриҥнээхпит.

Улахан болҕомто нэһилиэнньэ доруобуйатын харыстабылыгар уурулуохтаах. Итиниэхэ туһаайыллыбыт дьаһаллар ортолоругар оройуон киинигэр балыыһа комплексын туттарыы. 1991 сылтан Абалаах бадараанынан эмтиир физиотерапевтическай отделениены аһыы, эмп тэрилтэлэрин эминэй-томуунан хааччыйыы, кинилэр материальнай базаларын бөҕөргөтүү көрүллэллэр. Доруобуйа харыстабыла физкультураны уонна спорду кытта быстыспат ситимнээх. Маныаха эмиэ чопчу дьаһаллар бэлиэтэннилэр.

Норуот үөрэҕириитин, доруобуйа харыстабылын, физкультураны уонна спорду, культураны уонна искусствоны сайыннарыыга оройуон республикаҕа орто кэккэҕэ сылдьар эрээри, ити астыммарбат. Онон бу боппуруостары 1991 сыллааххa райсовет сессиятыгар кэлимник ылан дьүүллэһэр наада.

Коммунальнай өҥөнү оҥоруу, хааччыйыы, итинник боппуруостарга улахан уустук балаһыанньалаахтар. Нэһилиэнньэ кинилэр аадырыстарыгар сигналы киллэрэр элбэх. Ол биир биричиинэтинэн кинилэр уопсайыт усулуобуйатыгар үлэлээн кэлбиттэрэ буолар.

Биһиги санаабытыгар, коммунальнай өҥөнү оҥоруу аҕардас ити холбоһук иитиитин эрэ буолбакка, оройуон совхозтарын, предприятиеларын эмиэ хабан ылыллыан наада. Итиниэхэ кэлим программа оҥоһуллуохтаах. 1992 сыл бастакы аҥаарыгар сир аннынааҕы ууларын кардооһун-чинчийии үлэлэрэ түмүктэниэхтээхтэр. Ол сүнньүнэн хас биирдии нэһилиэнньэлээх пууну иһэр уонна хаһаайыстыбаннай наадаҕа туттар уунан хааччыйыы былаана, бырайыага уонна ону тутуу боппуруостара быһаарыллыахтаахтар. Чурапчы сэлиэнньэтигэр күөл уутун хаһаайыстыбаннай эрэ наадаҕа туһаныыга кыах үөскэтиллиэхтээх. Оттон иһэр уу күөл таликтарыттан, бөһүөлэк чугаһынааҕы водохранилищелартан ылыллыахтаах уонна ол микрорайоннарынан тиэллэн дьоҥҥо тиэрдиллиэхтээх. Сэлиэнньэҕэ баар бары уу таһар автомашыналары биир сиргэ — дьиэ-уот, коммунальнай хаһаайыстыба производственнай холбоһуктар иһигэр кэдьүүһү биэриэн сөп. Тиһэҕэр, бөһүөлэктэри тупсарыы оҥорууга совхозтар, тэрилтэлэр сельсоветтары кытта сүбэлэһэн, күүстэрин холбоон үлэлииллэрэ ситиһиллиэхтээх.

Оройуоҥҥа ветераннар, кыр дьаҕастар усулуобуйаларын тупсарыыга үлэ ыытыллар. Ол эрээри бу дьыалаҕа чопчу туһуламмыт, дьон билэр-көрөр, итэҕэйэр политиката суоҕун билинэрбит наада. Биһиги иннибитигэр маныаха үбү-харчыны кытта сибээстээх элбэх сорук тар тураллар. Быстахтык ыллахха, кинилэр олохторун-дьаһахтарын усулуобуйатын тупсарыыга туһуланан таһаарыллар сокуоннар халбаҥнаабакка олоххо киллэриллиэхтээхтэр. Оройуон кинилэргэ кырдьаҕастар түмсэр, сүбэлэһэр, интэриэстэринэн дьарыктанар дьиэлэрин аһыы кэм ирдэбилинэн буолла. Оройуон уонна совхозтар кинилэргэ ветераннарга уонна инбалиттарга анаан 8 тыһ—12-лии квартиралаах хааччыллыылаах дьиэлэри тутуу наадатын туһунан үгүстэр этиилэрин болҕомтоҕо ылан, ону олоххо киллэрии суолларын быһаарыахха.

Түмүккэ тугу этиэххэ сөбүй?

Биирдиин хаһаайыстыбанан тэрилтэнэн былааннар ыытыллыбатылар. Болҕомто XIII пятилеткаҕа оройуон экономикатын хаймыскатын уларытыыны ситиһиигэ, ити кыаҕы оройуон нэһилиэнньэтин олоҕун-дьаһаҕын тупсарыыга, киһи материальнай уонна духовнай [illegible] дьайыыларын ордук тол[illegible] хааччыйыыга уурулунна. Бу программаны олоххо киллэрии бары салайааччылар бэйэлэрин салайар коллективтарын биир сыалга-сорукка түмэ тардыыларыттан, бары сулууспалар ити программаҕа үлэлиир курдук уларыта тутуллууларыттан ситиһиллиэҕэ.

ДАКЫЛААТЫ ДЬҮҮЛЛЭҺИИ

Таб. Е. А. Борисов дакылаатын дьүүллэһиигэ бастакынан тыл эппит депутат, «Мындаҕаайы» совхоз директора **В. П. Чичигинаров**, туох-ханнык иннинэ, дакылааттыт сүрүн боппуруостарга кииннэк тохтообокко, үлэ салаатын барытын хаба сатаабытын итэҕэс быһыытынан бэлиэтээтэ. Электроэнергияны дьиэлэри иитиигэ туһаныы, иһэр ууну булуу, толору хааччыллыылаах олорор дьиэлэри тутуу, ис суоллары оҥоруу курдук проблемалары чуолкайдаан көрдөрүөххэ баар этэ диэтэ.

— Мин санаабар, — диир салгыы депутат, — оройуон ис суолларын оҥорууга саҥа тэриллибит суолу тутар хозрасчетнай учаастак күүһүгэр-кыаҕар эрэнэр сатаммат. Учаастак сыллааҕы оҥорор үлэтинэн 1 мөл. солк. кирбиигэ аны хас сылынан тахсара биллибэт. Базатын да тэриннэригэр элбэх биирэмэ барыаҕа. Онон суолу тутуута хас биирдии совхоз кэлэр биэс сылга чопчу былаан ылынан үлэлиирэ хайаан да наада. Ити — биирэ. Иккиһинэн, оройуоннааҕы Совет, кини исполкома кэлэр сылларга ураты болҕомтону олорор дьиэни тутууга уураллара наада. Онуоха аҕардас тутуу кээмэйин улаатыннарарга дьулуһуу тутах буолуоҕа. Саҥа дьиэлэри бары өртүнэн ситэрэн-хоторон толору хааччыллыылаах тыына туталларын туһааннаах тэрилтэлэргэ ирдиэххэ. Холобур, «Якутагропромстрой» мехколоннатыгар итинник көрдөбүлү туруорар кыах баар.

Депутат, Субуруускай аатынан совхоз директора **А. В. Ефремов** бэйэтин этиитигэр, сүрүннээн, сири сельскай Советтар территорияларынан сыһыарыы билиҥҥи туругар тохтоото. Аҕардас кэлиҥҥи 20-чэ сылларга сорох нэһилиэктэр кырааныыссалара хастыыта да уларыйда-тэлэрийдэ. Ити Хатылыга даҕаны, Болтоҥоҕо даҕаны ордук бэлиэ. "Маны барытын бэрээдэктээн биирдии Совекка букатынааахтык сыһыарыахха наада. Сири-уоту чуолкайдааһын — оройуоннааҕы Совет, кини исполкомун уталыппакка быһаарыахтаах боппуруостарыттан биирдэстэрэ. Холобур, ити чуолкайдана илигинэ бааһынай хаһаайыстыбатыгар эбэтэр атын биирдэм хаһаайыстыбаҕа сири-уоту аныыр кыаллыа суоҕа.

Итинтэн салгыы таб. Ефремов Таатта уутун туһаныы туһунан санаатын этэ.

Ити кэнниттэн тыл эппит депутат, Сылаҥ орто оскуолатын учуутала **Е. Д. Макаров** депутаттар уонна сессия кыттыылаахтарын болҕомтолорун ыччаты иитии проблемаларыгар туһаайда. Үүнэр көлүөнэни иитиигэ хас да кэнниэ сылы хабар бары өртүнэн толкуйдаммыт программа ырытыллан оҥоһуллуохтааҕын санатта. Билиҥҥи бу ураты суолталаах боппуруоһу туунан туран атыны тугу да кэскиллээхтик быһаарар кыах суох. Онон, диэтэ араатар, биир пятилеткаҕа атын сорох салааҕа көрүллүөхтээх үбү-харчыны сарбыйан да туран, үөрэх, оҕо тэрилтэлэрин материальнай, атын даҕаны өртүнэн хааччыйыыны төрдүттэн тупсарыахха. Холобур, кэлэр пятилеткаҕа бу хайысханан саҥа объектары тутууну кэҕэтиэххэ сөп этэ. Итиниэ даҕатан депутат үлэлиир оскуолатын кыһалҕаларыгар уонна кэскилигэр тохтоото.

— Сиргэ, производство средстволарыгар дьиҥнээх хаһаайыны була илликтиинэ оройуон экономикатын сайыннарыыга ханнык да улахан хамсааһын тахсыа суоҕа, — диэн саҕалаата бэйэтин этиитин депутат, Кидэгистээҕи «Сайдыы» кооперативын председателэ **И. П. Пономарев**. — Сорохтор ходуһаларын баайынаалары, үөрэммиттэ, совхоз сирэ-уота диилэр эрээри, дьиҥэр, совхоз дьиҥнээх хаһаайына буолбакка итини барытын быстах кэмҥэ туһанааччы курдук көстөр. Экономиканы сайыннарыы билиҥҥи усулуобуйатыгар сири-уоту аҕардас совхозтар тутан олороллоро табыллыбат. Исполком аренда туһунан, бас билии туһунан, олохтоох бэйэни салайыныы туһунан сокуоннары кэтэмэҕэйдээбэккэ олоххо киллэрбитинэн биллэриэхтээх. Бааһынай хаһаайыстыбатыгар, биирдэм хаһаайыстыбаларга сири уһун болдьоххо арендаҕа биэриини саҕалаабытынан барыахха.

Түмүгэр кини сельскай Советтар саҥа тутулларыгар тохтоото. Совет председателин уонна исполком председателин талыы икки былааһы үөскэппиккэ тэҥнээх диэтэ. Былаас Советтарга бэриллэр кэмигэр нэһилиэккэ икки хаһаайыны үөскэтэр сатаммат. Нэһилиэк таһымыгар Советы салайар эппиэттээх дуоһунас биир буолуохтаах.

Оройуоҥҥа Ас-үөл программатын олоххо киллэриигэ, тыа хаһаайыстыбатын бородууктаарын оҥорууга ааһан эрэр пятилеткаҕа биллэр-көстөр хамсааһын оҥоһуллубата. Ааспыт сылларга тэрилтэлэр көмөлөтө хаһаайыстыбаларын бөҕөргөтүүгэ, кинилэр кэдьүүстэрин үрдэтиигэ райсовет исполкома биир да боппуруоһу кэскиллээхтик быһаарбата. Билиҥҥи производствоны сайыннарыыга уруккуттан атын саҥа формалар наадалар. Оттон бу туһунан дакылаакка, хомойуох иһин, аһаан-минээн этиллибэтэ диэтэ депутат, «Агротехснаб» предприятие управляющайа **А. А. Шадрин**.

— Билиҥҥи оройуоҥҥа 30-ча араас тэрилтэ баар. Сыл аайы саҥаттан-саҥа тэрилтэни үөскэтэн иһэбит. Ол аайы үлэһит ахсаана эбиллэн, аппарат үлээн, оройуон киинин нэһилиэнньэтэ улаатан иһэр, — диэн этэ салгыы депутат. — Холобур, «Агропромэнерго» тэриллибитэ адьас сыыһа. Бу тэрилтэҕэ фермалары механизациялааһын, электроэнергияны киллэрии барыта сүктэриллиннэ эрээри, «Агропромэнерго» билиҥҥи турутунан кэскиллээҕи тугу да оҥорор кыаҕа суох. Дьиҥэр, совхозтары кытта кыттыһан оройуоҥҥа биир фирма тэрийиэххэ сөп этэ. Оччоҕо элбэх хааччыйар тэрилтэ наадата суох буолуоҕа. Фирманы тэрийиэхпитинэ бородууксуйаны оройуоҥҥа хааларыы суолларын эмиэ табулуохпут. Исполком үлэтин программатыгар маны хайаан да киллэрдэххэ табыллар диэн санаабын.

Оройуоннааҕы сибээс үзелын начальнига **В. Е. Ефремов** оройуон бюджетын хаҥатыы туһунан бэйэтин санаатын этэ. Олус элбэх үп-харчы оройуон бюджетыгар киирбэккэ үөһээ турар бэрээдэгэ тохтотуллубат. Холобур, булчуттар уонна балыксыттар обществоларын чилиэннэриттэн хас сыл аайы хомуллар усунуостан оройуон биир да солкуобайы туһаммат. Бу сыыһа диэтэ араатар.

Оройуон сайдыытын былааннарын ылыныах иннинэ ис кыахтарбытыгар бары хайысханан барытынан суоттааһын, билгэлээһин оҥоһуллуохтаах. Холобур, бөһүөлэк кэскилин быһаарарга нэһилиэнньэ үүнүүтүн, үлэһит илиитэн хааччыллыыны, сир-уот туругун, о. д. а. барытын ыраҥнатан көрүөххэ тэхпит. Сорох сиргэ бөһүөлэк үүнэ-таһаана суох улаатан иһэрэ кэлэҕэс. Дьон олоҕор-дьаһаҕар үгүс ыарахаттары үөскэтиэн сөп. Олус улахан бөһүөлэккэ олоҥоҕор ыал сүөһүтүн маччыргэниэн хааччыйыы кырата суох проблеманы үөскэтэр. Онон хас биирдии нэһилиэнньэлээх пуун сайдар кэскилин мэктиэлиир түгэн билгэлээһиннэр, анализтар наадалар диэн этиини киллэрдэ депутат, Дириҥ агрошколатын директорын солбуйааччы **В. В. Петров**. Түмүгэр кини агрошкола үөрэтэр производственнай базатын кэҥэтиигэ ыытыллар үлэни аҕынна.

Сессия туһааннаах боппуруоска быһаарыы ылынна. Онно исполком биэс сыллаах үлэтин программатын сүнньүнэн сөп тэоҕунэн ахта уонна депутаттар критическэй этиилэрин учуоттаан программаны уларытан оройуоннааҕы Совет президиумун көрүүтүгэр киллэрэригэр исполкому соруйда.

Хаһаайыстыбаннай ньыманан тутуохха

Кэнгүҥ туоруур оройуон кииниҥээҕи муостаны 1953 сыллаахха суол оҥорбутун былаанын суотугар Калинин аатынан колхоз тутуута. Очччотооҕута баҕаналарын дьаамаатын илиинэн хаспыттара. Онно муоста ыыра уйуктаах массыыналарга анаан тутуллубута. 37 сыл аһараа өртүгэр туруоруллубут атахтара хамсаан да көрө иликтэр. Ол эрээри билиигги олох көрдөбүлэ ити муостаны саҥардары эрэйэр, оҥуоха бетонтан кутуллубут сваялар наадалар. Муостаны тимир-бетон матырыйаалтан оҥорууга 1,2 мөл. солк. смета оҥоһуллубут. Ити оройуон кыаҕар дэбигис көстүбэт үп. Оттон Амма уутун Тааттаҕа быраҕтарыны быраҥыагар үс сыл устата үлэлээбит экспедиция 907 тыһ. солк. ороскуоттаабыта. Итини даҕаны тэҥнээн көрдөххө төһөтө биллэн сол.

Онон муостаны бэйэбит специалистарбытынан сметатын оҥорторон, хаһаайыстыбаннай ньыманан тутар ордук. Генеральнай былаан быһыытынан, эргэ муоста илин өттүгэр хонуугa тутуллуохтаах. Ол үлэтин кудуусутара чахчы. Бастаан сирин дэхсилээн сваялары олордуталаан баран, убаҕас булкадаһыгынан кутан буоругар сыһыарыллыахтаах. Дириҥэтиллибит миэстэлэрин сваялар тула таһы кутан чигэтэҕин, ол кэнниттэн кэлиммик бетоннаныҕына уу өтөн киирэн [illegible]н суурайыа суох. [illegible] үйүк буолуохтаах. Сваяны 7 метр дириҥнээхтик олордуллуохтаах.

Иһин сүүһүөхтээх муоста 18 метр усталаах, тротуардыын 11 метр кэтиттээх буолуохтаах. 9 метр усталаах, 40х40 см диаметрдаах 20 свая наада, үөһээ өртүгэр үһаты ууруллар 14 устууна 9 метр усталаах билиитэлэр оһуо курдук түһэриллиэхтээхтэр. Муоста таһаҕар сирэ тимиринэн сваркаланыахтаах, икки өртүнэ тротуардаахтааах.

Ити муоста сметатын оҥоһуутугар П. Т. Аржаковтуун суол Иркутскай даҕы научнай-чинчийэр институтта 1984 сыллаахха Якутскай—Хаҥалас суолутар муостаны туппут бырайыагын уонна расценкатын туһаммыбыт. Онон сүрүн үлэлэрин суумата 61 тыһ. солк. тэҥнээстэ. Итиниэ буорун уонна таас кутуулларын ороскуота, учуоттаммата быдархай үлэлэр уонна тутар тэриллэлэр накладнойдара эбиллиэҕэ. Барыллаан эттэххэ, муоста тутуутун уопсай ороскуота 150—180 тыһ. солк. буолуон сөп. Онуоха матырыйааллары маннык аадырыстарга сакаастыахха: Чульмакаҥа 49 №-дээх муостаны тутар этэрээккэ, оттон сваяларын Мохсоҕоллоох заводугар.

Оройуоҥҥа таайынаа тутууга киирэр кэм кэллэ. Мин билбит таасым Леҥатааҕы геологоразведочнай экспедиция чинчийдэ. Ол эрээри киинлэр мөлүйүөнтэн итэҕэс кубометры учуокка ылбаттар. Дьиҥэр, оройуон наадыйыытыгар эппиэттээн сөп. Онуоха ылаат да туһаммакка, үлтүрүтүөххэ наада. Онон, киниэн карьеры оҥоруохха. Суол учаастага оройуон кииниттэр Чокуурдаах таһын аҕалан кута сырыттаҕына, кумаҕа олбах эбит диэн ааттаан, оройуон биир «ботуччу соҕус» представителэ боппут этэ. Ону «ытыктаан» билигин туһамматтар. Дьиҥинэн, Якутавтодор лабораторията анализынан 35 бырыһына гравийдаах, онон суолга туһанарга сөптөөх диэн быһаарыллыбыта. Чокуурдаах бэйэтин үрүйэтигэр турба олордуллубута. Онно карьер бэйэтин кумахтаах-гравийын кутуллубута. Ол устун таһаҕастаах массыыналар сылдьыбыттарын кэннэ карьерга Т-130 трактор теттэрү-таары сылдьыбыт суола хаалбат гына кыттаммыт этэ. Таһыттан көрдөххө, кумаҕа уонна гравийа испиэскэлээх курдук туртайар, дьиҥинэн, ити—туой суураҕаһынын дьүһүнэ. Онон кини атын боруодалары кытта үчүгэйдик сыстыһан бетоҥҥа майгыннаабыт.

Мырыла суолун оҥоро охсон бу карьеры туһаныахха наада. Манна механизатордар олорор дьиэлэргэ уонна гараж бэлэмнэр. Хоҥду итиэннэ Мэҥирэ үрэхтэрин кирбиилэригэр баар дьапталҕа тааһа үлтүрүттэххэ щебенка буолуон сөп. Ону ууну хааһар быһыттарга куһаныахха. Хоҥду үрэҕин баһыгар ити баар таас оройуон кииниттэн 50 км эрэ. Итини сэргэ Бабаҕа үрэҕэр Харалдьыттаах үрүйэтигэр песчаник дьапталҕата эмиэ баар. Итиллэри туһаҕа таһаардахпытына, икки бүк ыраах Амматтан үгүс бырыһыаннаах кумахтаах гравийы тиэйиэ суох этибит.

Д. ЛАЗАРЕВ,
Саха АССР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ.

Биһиэхэ эппиэттииллэр

Хаһыат бу дьыл муус устар 26 күнүнээҕи нүөмэригэр Г. Кардашевскай **«Туһаммат эрээри атыылаһан...»** диэн төбөлөөх критическэй суруга бэчээттэммитэ уонна дьаһал ылыыга ылыллыбыта. Онуоха райсовет исполкомун норуот үөрэҕириитигэр отделын сэбиэдиссэйэ таб. М. А. НИКИФОРОВ маннык эппиэттиллэрдэ:

«Оскуолаларга техническэй средстволары туһаныы уонна харайыы туруга олус мөлтөх. Ити суруга сүҥньүнэн Дириҥ, Мүтүдэй, Бахсы, Одьулуун, Амма орто оскуолаларын педколлективтарын киэҥ кэпсэтиһиигэр барбыттара. Норуот үөрэҕириитин отдела бу оскуолалар директордары материальнай эппиэттээх дьоннору кытта дуогабар түһэрсэллэригэр, техническэй средстволары туһаныыга уонна харайыыга кабинеттар сэбиэдиссэйдэрин эппиэтинэстэрин үрдэтэргэ, фильмотека линиятынан учууталлары үөрэтэр кылгас болдьохтоох курстары тэрийэргэ, директордар Е. М. Петровка, Е. А. Смирниковка, Л. И. Ивановка, Ф. И. Толстоуховка баар итэҕэстэри туоратыыга быһаччы дьаһаллары ылалларыгар сорудахтаабыта.

Үөрэх дьыла бүтүөр диэри оскуолалар техническэй средстволарын ахсаанын чуолкайдааһыныгар инвентаризациялаары ыыталларыгар сельсоветтар бухгалтерияларыгар этии киллэрбитэ».

Оройуон комсомолун 70 сааһын көрсө

КӨХТӨӨХ, ТҮМСҮҮЛЭЭХ ЭТИБИТ

Оройуон комсомолун историятыгар комсомолецтар бэрт үгүс инициативалара комсомол райкомун бюротунан өйөнөн олох сайдыытын саҥа сүүрээннэрин олоххо киллэриигэ, үлэни-хамнаһы тэрийиигэ улахан төһүүнэн буолбуттара. Инициативаны көтөҕөөччүлэр туруулан туран үлэлииллэрэ, оройуон үрдүнэн киэҥник өйөнөллөрө. Партия райкома эмиэ өйүүрэ, туолуутун хонтуруоллуура, партийнай салалтаттан иэстиирэ.

Мин Ленин аатынан колхоз парткомун секретарынан үлэлии сырыттахпына, партия райкомун бастакы секретара С. Н. Ноговицын ныырдаайи ынахтартан арааарарга комсомолецтар инициативаларын көтөҕөргө сорудах биэрбитин өйдүүбүн. Очччолорго бу олох саҥа дьыала этэ. Ыанньыксыттар, сүөсүһүттэр ныырдай ынаҕы эмиэнкэ эрэ хайдах тыыннаах буолуой диэн өйдөбүллээхтэрэ.

Колхоз комсомольскай тэрилтэтин секретара Варя Григорьева дьүөгэлэринээн үһүө буолан 80 ныырдай ынахтан арааран, илиинэн иэтиннн тэрийэргэ ыыгырыы таһааран үлэни саҕалаабыттара. Кыргыттар оройуон комсомолецтарыгар ыыгырыыларыгар биэрбит тылларын толорбуттара. Биир даҕаны ныырдай эмчиирэппэккэ төлөһүтэн, кыстыкка бороосску саҕа торбостору туттарбыттара. Соҕуу-махтайыы бөҕө буолбута, опыт оройуоҥҥа олохтонон барбыта.

Төҥүргэстээххэ ныырдайдини, атыыр оҕустардыын, көлүүр оҕустарыныын 200-чэкэҕэ чусаһыыр сүөһүгэ комсомолец Коля Захаров соҕотоҕун түөрт колонон от тиэйэрин комсомол райкомун үлэһиттэрэ таба көрөн, сүбэлээн оройуоҥҥа ыыгырыы таһаартарбыттара. Коля түөрт атынан бүтүн ферма сиир отун кыһыны быһа сарсыарда 5-тэн киэһэ хараҥарыар диэри күнүгэ иккитэ-үстэ кырыылан хаачыйара. От тиэйиитигэр оройуонна түөрт кололоохтор хамсааһыннара итиниик саҕаламмыта. Комсомол райкома бастыҥ комсомолеһы Коля Захаровы 1957 сыллаахха ыччат аан дойдутааҕы фестивалыгар путевканан наҕараадалаабыта.

Дойду комсомолун 40 сыллаах юбилейын көрсө, ол кэрэ датаҕа ыччат бэлэҕэ буоллун диэн, Одьулуун кулуубун тутуутун ыччат бэйэтин күүһүнэн күргүөмнээхтик ылыммыта. Тутуу маһын кэрдии кулуп тутарга саҕаланан баран, кулуп комсомол тэрээбут кукүгэр тутуллан бүтэн, быраабынньык онно ылыллыбыта. Кулуубу тутууга Егор Софронов бирисэдьиирдээх комсомольскай бирисэдэ тэриллибитэ. Маһы кэрдиигэ, таһыыга күргүөмнээх субуотунньуктар ыытыллыбыттара. Ыччат баҕатын, дьулуурун таба тайанан күүртэххэ, муҥура суох күүс-уох буоларын очччотооҕу комсомолецтар көрдөрөллөрө. 7 комсомолец комсомол обкомун Бочуотунай кинигэтигэр киллэриллибиттэрэ, ааттара кулуупка мэлдьи ыйанан туруохтаахтарын туһунан ууураах тахсыбыта.

Билигин Одьулуун кулууба тутуллубута 43-с сыла буолла. Кини, тутуутун хавчыстыбата үчүгэй буолан, билигин даҕаны хамсаабакка бигэтик турар, ыччат түмсэр сиригэ буолар.

Эһиилигитигэр Одьулуун ыччаттарын көҕүлээһининэн салҕаан Мындаҕаайыга эмиэ кулуп тутуллубута.

МТЗ трактор саҥа дэлэйиитин саҕана Одьулуун аавастарыгар түөрт буруһунан 500 гектарга оту оҕустарарга Антон Макаров ыыгырыы таһаарбыта уонна ыыгырыытыгар бэлиэтэммити 200 гектарыгар аһарбыта. Бу от үлэтигэр механизацияны киллэрии маҥнайгыта хардыыта этэ.

Оройуон киинин маҥнайгы спортивнай саалата эмиэ комсомолецтар күүстэринэн тутуллубута. Бу үлэ ЫБСЛКС райкомун бастакы секретара Иван Кузьмин тэрээһининэн саҕаламмыта. Оройуон кинин ыччата элбэх субуотунньукка ыыттыбыта. Тутуу икки сылыттан үбүлэммитэ.

Хайа да инициатива кини тэрээһиниттэн, салайааччытыттан сиикс тардан сайдар, кэҥиир, өйөнөр, тиһэҕэр тиийэн олоххо киирэр.

Оройуон комсомолун историятыгар төһөлөөх албах кэрэ инициативалар көтөҕүллэн киэҥник өйөнөн, оройуон, республика киэн туттуута буолбутун киһи ааҕан сиппэт. Комсомол историятыгар ныһыл көмүс буукубаларынан суруллан ахтыллар бастыҥ комсомолец инициатордар оройуон комсомолун музейыгар киэҥник сырдатыллаллар.

Кэлин кэмнэ ыччаты туох эмэ кэрэҕэ угуйар, батыһыннарар инициатива дорҕоонноохтук көтөҕүллүбэт буолла. Биир эмэ инициатива баар да буоллаҕына, иники-симики, уота-күөһэ, комсомольскай чаҕылыыта суох буолар дуу диэн саныыбын. Оройуон комсомолун 70 сылынан аҕаларбыт, эһээлэрбит очччолорго оттубут костердарын комсомольскай кутааҕа кубулутуохха. Комсомолецтар инициативаларын күөртүөххэ.

А. ЗАХАРОВ,
комсомол, үлэ, сэрии ветерана.

Үчүгэй дьон туһунан

КУРУУСЧУТ

СААС Амма өрүс муууһа ыраастанаатын кытта суднолар кэлиилэрин үөрүүтэ-көтүүтэ, кэтэһиитэ буолара. Биһиэхэ Мындаҕаайыга саас айыы кэлэр «Стахановец» диэн пароходтаах этибит. Бу Амма сүһньүүнэн аан бастаан өксөйбүт пароход. Урут таас чох дэлэйэ илигинэ, пароход маһынан оттуутанар эрдэҕинэ, сотору-сотору аара тохтоон саһаан тиэйэр эбитэ үһү. Мындаҕаайыга киниэхэ анаан саас эрдэ саһаан охсон тоһуйаллар эбит. Ол пароходпут кэнники дизеллэнэн саһааҥҥа кыһаммат буолбута. «Стахановец» тиһэх кэлэ сылдьыыта сүүрбэччэ сылга чугаһаан эрдэҕэ. Бу билиҥҥи саҥа улахан аалларга баһыйтаран, сыыһалаҥҥа таҕыстаҕа.

Очччолорго биһиги оскуолаҕа үөрэнэр ыыра оҕолор маҥнайгы пароход иһэрин ыраахтан көрөөт, Аммабыт кытылыгар сырсан киирэрбит. «Оо, Ыстахаанабыс иһэр» диэн хаһыытаһарбыт. Кырдьык, үксүгэр «Стахановец» буолан үөрдэрэ, хайаан да хаһыытаан ылара. Икки өртүгэр баар көлүөһэ салбахтарынан эрдиинэн, хас да баржа соһуулаах бу тиийэн кэлэрэ. Сороҕор биһиги биэрэгиттэн тохтууро, арыт тиэтэйэ-саарайа уоһэ өксөйө турара. Билигин да маҥнайгы пароход кэлиитигэр хайаан да «Стахановеһы» саныан ылабын.

Оройуон таһаҕаһа үксэ биһиги биэрэкпитигэр тиксэрэ. Чуралчыттан, үөһээ нэһилиэктэртэн куруусчуттар киирэллэрэ. Мындаҕаайыбыт дьиэтүүн райпотребсоюза Кыстыктааҕы ыскылаатын куруусчута 22 сыл—бу оттохха эрэ дөбөҥ. Сайыннары-кыһыннары сүгэн үлэлиэх диэтэххэ, киһиттэн элбэх сыраны сылбааны эрэйэр ыарахан үлэ. Сайынын куйааһа, кыһынын тымныытын оҕо- [illegible] сэргэнэн, массыыналарыгаан эмиэскэ туола түһэрэ.

Очччолорго билиигги курдук уста сылдьар кыраанар диэн суохтара, техника элбэҕэ суоҕа. Иннэ гынан, таһаҕас ыыгыл көхсүгэ сүгүүнэн суохтэрэ, иннир-быччыҥ быһаарара. Сороҕор баржаттан үөһэ, биэрэк үрдүгэр диэри, сүгэн таһааралларa. Куруус кэмигэр «А. Павлов бачча кууллу сүкпүт», «Бахсы уола очччону таһаарбыт», «Одьулуун киһитэ да үчүгэй эбит» диэн дьон кэпсэтэллэрин оҕолор, биһиги, истэр буоларбыт. Мин бу сүүрбэттэн тахса сыллааҕыны ахтан суруйдум.

Василий Васильевич Попов очччолортон куруус сүгэн күн бүгүнүгэр диэри үлэлээн кэллэ. Киһи—то сыттаҕа... Аны туран саас, күһүн суол быстарыытыгар күнүн-түүнүн аахсыбакка үлэлээһин. Эбэтэр кыһын түүн ыраах айантан кэлбит массыыналары таһырдьа хонноруох баара дуо, хайаан да тиэйиэххин эбэтэр сүөкүөххүн наада буолар. Куруус үлэтигэр син элбэх киһи үлэлээбитэ буолуо гынан баран, эдэр эрдэхтэн пенсияҕа тахсыахха диэри үлэлээбит элбэҕэ суох буолуохтаах диэн саныыбын. Василий Васильевич бу күннэргэ 55 сааһын туолан бочуоттаах сынньалаҥҥа таҕыста. «Олорчу олорботум, куруус сүкпэтэҕим иһин, атын быстах үлэлартэн маппатым буолуо»,—диир күлэ-үөрэ.

Сценаҕа сахалыы таҥастаах, толуу коруҥнээх саайыра барбыт киһи чиҥиминик үктээн тахсар уонна сөс, кылыһахтаах куолаһынан ыллаан доллоһутар. Бу—уус-уран самодеятельноһы оройуоннааҕы көрүү лауреата, дипломата Василий Попов.

Урукку өртүгэр кинини сценаҕа тахсан ыллыы туруоҕунааҕар буолуох, дьөрү уопсай хорга да ыллаһыытын өйдөөбөт этим. Василий Васильевич кэлин уонча сыллааҕы бэттэх сахалыы ырыалары ыллыыр буолбута. Куолаһа билигин эссэ чөллөрүйбүтүнгү, кимиэллэммиттингэ курдук истэбин. Бүгүн үчүгэй сахалыы ырыаны кырдьаҕас да, эдэр да көлүөнэ уталлыттыы умсугуйа истэр кэмнэрэ кэллэ. Ол сүрүн төрүтүнэн сахалыы тылга, норуот айымньытыгар хаһааҥҥытааҕар да болҕомто ууруллубута буолар. Киһи таланна, сөбүлүүр дьарыга хаһан да хаалбатын, уостубатын Василий Васильевичтан көрөн итэҕэйэҕин. Дьэ, ити курдук боростуой рабочай, куруусчут советскай эргиэн түйгүнэ, билэр киһим туһунан быстах бэлиэтээбиннэрим.

Т. КАРДАШЕВСКАЯ.

Снимокка: В. В. Попов.

Автор фотота.

Ыраастыырдыы ыйын сорох түмүктэрэ

Өрө тардынарга кэм-кэрдии кэлбэтэ дуо?

Толору хаачыллыыта суох дьиэлэ олорор мал сылга ортотунан 2—3,25 кубометр бөҕү таһаарар. Ити 21—27 бырыһыана кумааҕы уонна хордуонка, ?—38 бырыһыана аһылык тобоҕо. 4 бырыһыана мас сыыһа. 6—10 бырыһыана өстүөкүлэ. 3—5 бырыһыана тимир, о. д. а. буолар.

Бөҕү ыраастааһын оройуон киинигэр сыл устата, оттон нэһилиэктэргэ биирдэ эрэ, саас, ыытыллар.

Райсовет исполкомунан сыл ахсын икки ыйдаах санитарнай месячник биллэриллэр да, ыраастааһын мэлдьи ситэ толоруллубат. Бу «үгэс» салҕана турар. Ордук туалеттары, помуойкалары, сүөһү уулуур ойбонун, сүөһү нөһүөмүн, балбааҕы тиэйии курдук дьаһаллар ыытыллыбаттар. Ити бириэмэҕэ капитальнай туалеттар, куһаҕан уукутоҕор дьаамалар суохтара, ыалларга тиэйэр транспорт көстүбэтэ буолаллар. Райсовет, сельсовет уураахтарын толорбот салайааччылартан продобил мөлтөхтүк туруоруллар. Холобур, «Чурапчы» совхоз Сылаҥнааҕы отделениетын управляющайа **Е. Е. Платонов**, гараж сэбиэдиссэйэ **В. К. Колесов**, механик **Н. Е. Борисов**, бригадьыр **П. Е. Посельскай** туһааннаах объектары ыраастааһыны ыыппатылар. «Бахсы» совхоз Чыаппаратааҕы отделениетын управляющайа **П. П. Попов** исполком уураахтын толорбот. Ыаллар бөхторун тиэйтэриигэ толуон атыылаттаран транспорунан хааччыйыы ситэ олохтоммот. Эрилик Эристиин аатынан совхоз Хоптоҕоттооҕу отделениетын управляющайа **П. А. Иванов** эмиэ сельсовет уураахтын толорбот, фермалар таһаарын ыраастаппат. **Ыалларга бөхторун тиэйиигэ** транспорт биэрбэт.

Субуруускай аатынан совхоз Хатылытыгар икки буочука, алта бааҕка лыаат детсад таһыгар сытар. Маны исполком председателэ А. Х. Павлов ситэ билэн соһуйар. Аһыыр куоллэрин үрдүгэр минеральнай уоҕурдуу ыһылла сытар, саас кэ хаар уутун кытта куолга киирэр. Маныаха совхоз директора **А. В. Ефремов**, кылаабынай агроном **Д. М. Иванов** күн бүгүнүгэр диэри дьаһал ылбакка олороллор. Оттон Карл Маркс аатынан совхоз Одьулуунугар 3 тонна курдук гексохлоран сиппибит бадыбаалга кыстана сытар. Совхоз кылаабынай агронома **В. К. Ефремов** ханнык алдьархай таҕыстаҕына дьаһал ылара буолла. Бэрэбиэркэ тахса сырыттаҕына кэпсэтии дааҕыны баҕарбатаҕа.

Санитарнай туруга оройуон киинигэр олох мөлтөх. Маҥнайгы уонна иккис кварталларга ыаллар бадараан ортотугар олороллор, оҕо оонньуур площадката суох, дьиэлэр тастара сайыннары сытыйбыт уунан аллар. Ону сүүрдэр ханалбалары оҥортороор туһунан тол куйдаан да көрбөттөр.

Биһиэхэ барыта тоттору буолар. Тымныы оройдоон туорҕаана быстах туалекка, оттон сайыныи итии сылаас туалекка сырыттыннарыбыт. Аны ити туалеттарыгар саас, күһүн уонна ардахтар кэмнэригэр бэйэтин чахчы кыайар эрэ киһи тиийэх айылаах буолар. Араас бэрэбиинэлэри, хаптаһыннары үктэллээн, чубуку кыыл очуостан очуоска ыстанарын курдук, сүһүөхтэргин ыһыктыбакка ыстаналаан тиийдэххинэ баһыыба.

Туох баар кирбит-хахвыт, бөхүт-сыыспыт үрэхпитигэр киирэр, дьиэ уот, коммунальнай хаһаайыстыба холбоһуктуу саҥа салалтата бөҕү тоҕор сирин ситэ ыраастаппата. Манна сахсырҕа үөскээбэтин паадатыгар котельнайдар плакаттарын тиэйэн кутталарын буолбута, тылы эрэ мииммэтин курдук, таах хаалла. Ордук саас уопсай дьиэлэр туалеттара кыайан ыраастаммат, ардыгар тиэллиннэ кыайтарбакка таах уулар. Онон ити кэмигэ холбоһук чэбдигирдиигэ эбии биригээдэлэри тутара уонна саҥалыы капитальнай туалеттары оҥорторор наада буолла. Оччотугар саас, ыраастааһын саҕана, үлэһит илии тиийбэтин курдук үҥсэрҕээһин, харданыта келбөрүтүһүү суох буолуо этэ.

Өрөмүөннүүр-тутар участак начальнига **С. М. Догордуров** 12 квартиралаах үлэһиттэр олорор дьиэлэрин ыраастаппата. «Агропромстрой» МПМК-тын территориятыгар көрүөхтэн сүөргү, араас хаптаһын, харбыыл күөрэ-лаҥкы ыһыллан сытар, алдьаммыт техника былыттан киһи сэрээн-сэрэйэ аабар. Манныаҕы уопсай дьиэлэргэ олорооччулар өрө тардына түспэттэрин бэрниһиэхтэ эрэ сөп.

«Агротехснаб» предприятие (начальник **А. А. Шадрин**) территорията эмиэ учугэйдээр ахсааннарытар киирбэт. Айылҕа мааныылаах куолун Ныдьили уутун буортулаабыта ор буолла. Аны ити куол кытыытыгар киһи киирбэт да куттанар, атыылыахха да сөп курдук. Ама, итини ыраастатар, алдьаммыт техника чааастарын атын сиргэ тиэйтэрор кыаҕа суох тэрилтэ аатырдаҕай?

Райпотребсоюз көмө хаһаайыстыбатын территорията хаһан ыраастанмыта умнан да бардыбыт. Отохтоохто тиийдэххинэ, сибиикэлэ сытынан аҕыйлыйар, киһилэр нөһүөмнэрыттан түспэ сытыын куол үөскээтэ. Үлэһиттэр этэлларинэн, кэлин бэәс сылга олох даҕаны ыраастатаан көрбөтөх.

Оройуон киинигэр 13 пилорама баар. Көрдөбүл быһыытынан, биирдиилэригэр иккилии гектар сир бэриллиэхтээх. Түспэ ол буордаммахтаах. Оттон биһиэхэ кэрэ мастарын тобоҕо ылааһы-сиһиыны бүтүннүү тэлтэнэр. Харбыыл туһаҕа таһаарыллыбат. Онон оройуоммут киинин тула ыһылыннылар. Туһааннаах тэрилтэлэр маныаха быһаарыылаах дьаһаллары ылалларын күүтэбит.

Санитарнай ый түмүктээрэ чугаһаата. Ити үөһэ ахтыллыбыт тэрилтэлэр ол тухары үчүгэй аҕайдык чочу дьаһалы ылбатылар. Эмиэ кур бэйэбит кубулуйбакка олорор буоллубут. Үтүө тылы ииниилэригар буолаг истибэтилэр. Майтан ыла совхозтар, тэрилтэлэр салайааччыларыттан көрдөбүл өссө күүһүрүөхтээх. Ыстарабы телеон кэбиһэр тэрилтэ суотугар кэбэҕэс буолуон сөп. Оттон бэх-сыыс эрэһэлеено сытара, араас ыарыылар кэбүүлэрэ тэһалөөх ыар сорудалаахтарын бэркэ билэр эрээрибит, ыалдьыа айылааҕы кыайбаппыт олус хомолтолоох. Өрө тардына түһэргэ кэм-кэрдии кэлбэтэ дуо?

В. СТЕПАНОВ,
санитарнай врач.
Т. КАРДАШЕВСКАЙ,
хаһыат анал. корр.

Татьяна Попова Якутскайдааҕы педагогическай училищены бүтэрэн Төлөй ситэтэ суох орто оскуолатыгар начальнай кылаас учууталынан иккис сылын үлэлиир. Үөрэтэр кылааһын үөрэнээччилэрин хас биирдиилэрин кытта утумнаахтык дьаныһан үлэлиир, билиигэ-көрүүгэ тардыһыыларын ситиһэргэ ис сүрэҕиттэн кыһанар.

Үөрэх дьыла түмүктэнэрэ чугаһаан иһэр, бу күннэргэ учууталга да, үөрэнээччигэ да саамай эппиэттээх күннэр. Учуутал Татьяна Артемовна сыахтааҕы комсомольскай тэрилтэ бюротун чилиэнэ, нэһилиэнньэҕэ мытыллар дьаһаллары тэрийиигэ биир бастыҥ көҕүлээччи, уус-уран самодеятельность бэртээхэй толорооччута.

Снимокка: Т. А. Попова кылаас таһынааҕы үөрэх кэмигэр үөрэнээччилэрин кытта.

Т. Кардашевскай фотота.

КҮҮТҮҮЛЭЭХ ДЬОН

Оройуоҥҥа кэлэр 14317 экземпляр хаһыат, 28581 экземпляр сурунаал уонна үгүс корреспонденциялар сибээс узелын үс операторын илиилэрин ниһинэн ааһаллар. Киһилэр почтаны сибээс 15 отделениеларыгар наардаан, докумуонун толорон ыыталлар. Манна быйыл биэс сылын Е. Н. Константинова бригадьыырдыыр.

Сурутааччыларга периодическай бэчээти оройуон киинигэр 8 почтальон тарҕатар. Итини таһынан кинилэргэ нэһилиэнньэҕэ өгөөү өҥорууга былаан тиэрдиллэр. Манна үгүс сыл ырааларын бэрэн Анна Филиппова, Зоя Колесова, Анастасия Пинигина үлэлииллэр. Быйыл саҥа үлэҕэ киирбит почтальоннар Зоя Петрова, Мария Карамзина аҕа дьүөгэлэриттэн хаалсыбат туһугар кыһаналлар.

В. БАРАШКОВА.

ЭҔЭРДЭЛИИБИТ!

«Агротехснаб» производственнай предприятие коллектива биһиги тэрилтэбит ветеранын МОНАСТЫРЕВ Василий Ильич 60 сааһын туолбутунан ветеринар-фельдшер эҕэрдэлиир. Киниэхэ эҥин доруобуйаны, ыырдыынга кыайтарбатыгар, уһун дьоллоох олоҕу баҕарар.

«ТҮННҮК»

Биһиги оройуоммут мэлдьэхсилэр уонна бэхсылар эрэ Якутскай телевидениетын программатын ыалллар. Якутскай биэриитэ кэлин кэмҥэ кэтэрабит уонна олус түпсүбүт. Ордук оҕолорго аналлаах бэртээхэй биэриилэр баар буолбуттар.

Бээтиҥсэ күн киэһэ 6 чааска Чыаппара олохтоохторо бары телевизордарыгар хаталаллар. «Түннүк» диэн биэриигэ Бахсы орто оскуолатын үөрэнээччилэрэ хамаандата Мэҥэ-Хаҥаластан Хаптаҕай оҕолорун кытта күрэхтэһиилэрэ быһа көҕүннэ. Оҕолор үс түһүм... саха фольклоругар ... лыгар, кулуб... һыаннах бэппуруостарга эппиэттээтилэр. Чыаппара оҕолоро атын оройуоннар үөлээннэхтэрин кыахтаахтык кыайан дьоннорун үөртүлэр.

Чурапчыга Якутскай биэриитин аҕалыыны төһө кыалларынан түргэнник ситиһиахха наада. Чурапчыга Якутскай программатын аҕалыы республика культурнай, политическай олоҕор оҥойбор «түннүк».

Б. ПАВЛОВ.

РАБСЕЛЬКОРДАРГА СЕМИНАР

ССКП райкомун идеологическай үлэҕэ отдела, оройуоннааҕы «Саҥа олох» хаһыат редакцията ыам ыйын 29 күнүгэр күнүс 2 чааска ССКП райкомун мунньахтыыр саалатыгар хаһыат общественнай корреспонденнарыгар семинар ыыталлар.

Семинарга бэчээт, ол иһигэр оройуоннааҕы «Саҥа олох» хаһыат, билиигин кэмҥэ быһаарыахтаах соруктарын, мээстэҕэ корпостар үлэлэрин тэрийии туһунан кэпсэниэҕэ, общественнай корреспондентарга сүбэлэр бэриллиэхтэрэ.

Общественнай корреспонденнары кэргэ семинарга совхозтар парткомнарын, маҥнайгы сүһүөх, сыахтааҕы партийнай тэрилтэлэр секретардара ыҥырыллаллар.

ССКП райкомун идеологическай үлэҕэ отдела, «Саҥа олох» хаһыат редакцията.

ТЫАБЫТЫН ХАРЫСТЫАҔЫҤ

Оройуоҥҥа муус устар мас кэрдиллибит деляналары ыраастааһын ыйа биллэриллибитэ. Ити — тэрилтэлэргэ, совхозтарга деляналары ыраастааһыҥҥа ордук табыгастаах кэм.

Ааспыт сылга бу үлэ мөлтөхтүк ыытыллыбыта. Барыта 1875 гектар ыраахтах ойуур кэрдиллибитэ. Сыл түмүгэр 278 көрүү-тутуһуу актата оҥоһуллубутуттан 120-тэр маһы кэрдии быраабылалара көһүллэҕэ бэлиэтэммитэ. Буруйдаахтар уопсайа 24,9 тыһ. солк. ыстарааптаммыттара. Ордук элбэх деляналары ыраастаабатахтар, деловой маһы оттукка туттубуттар, ныраэйи маһы алдьаппыттар телөөбүттэрэ. Ааспыт сылга ордук элбэх ыраастамматах деляналардаах совхозтарынан «Мындааҕайы» (113,5 гектар), Эрилик Эристиин аатынан (68,3 гектар) совхозтар буолбуттара.

Быйыл ыраһыырдыы ыйа биллэриллибитин кэннэ «Якутводмелиорация» холбоһуга эрэ делянатын ыраастаан туттарда.

Оройуоҥҥа мас бүтэр үһүтар кэллэ. Оҕ эрээри хаһаайыстыбалар, тэрилтэлэр масна мөлтох сыһыаннара көммөт, хаһаайыыны сыһыан көстүбэт. Кэрдиллэр мас үгүс өрдүн оттук оҥостобут. Билиигин да котельнайдары маһынан оттооччулар аҕыйаабаттар. Холобур, 1989 сылга «Чурапчы» совхоз 11469 кубометр маһы кэрдитэ, ититтэн баарасуоба 4058 кубометр деловой маһы ылла, эбэтэр 35 бырыһыанын. Дьиэгэр, билиэт быһыытынан, 10 656 кубометры кэрдэн 4957 кубометр деловой маһы, эбэтэр 47 бырыһыанын, ылыахтаах этэ. Эрилик Эристиин аатынан совхоз деловойга 43 бырыһыанын эрэ туһанна.

Тэрилтэлэр маһы билиэтэ суох кэрдэр түбэлтэлэрэ эмиэ тахсаллар. Быйыл эт-үүт комбината 27, «Мугудай» совхоз Тэлэйдээҕи отделениета 287, «Якутводмелиорация» холбоһуга 385, Субуруускай аатынан совхоз 53 кубометр маһы көрүлэ суох кэрдэн ыстараап таннылар.

Тыаҕа мутуку уоттуур кутталлаах. Онон, бары тэрилтэлэр, совхозтар, тыа сиэгин баттаһа бу күннэргэ деляналарытыҥ ыраастыыргытыҥ өссө түргэтэтэбит.

Ойуур — биһиги баайбыт. Бултуур, сир астыыр уонна сынньанар айылҕабыт. Куох уйабыт. Ону бэйэбит хаһаайыстыбаннык суох кэрдэрбит, тоҕута кэһэрбит туһунан даҕаны өйдөрүммэт почтоппут буолларын умнумуохха.

В. СТЕПАНОВ,
ойуур хаһаайыстыбатын директора.

Редактор П. Н. ПОПОВ.
НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 нах. ТЕЛЕФОННАР: редактор—21-332, отделлар—21-265, общай—21-085.
«САҤА ОЛОХ» («НОВАЯ ЖИЗНЬ»)—орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж—4315.
№ ЗАКАЗА 64.
Чурапчинская районная типография Госкомиздата ЯАССР, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 нах.